

Ouderstage: terugblik – inzicht – vooruitzicht.

De diensten voor ouderstage:

Ouderstage Cirkant – **Caft**, Turnhout,
Project ouderstage, **HCA Oost-Vlaanderen**, Gent,
Ouderstage **Divam**, Ieper,
Project ouderstage, **BAAL**, Hasselt en
Boog, dienst ouderstage, **Alba**, Brussel-Leuven,

willen het eigenaardige traject nog eens overlopen dat ouderstage heeft afgelegd als maatregel in de nieuwe jeugdwet.

We willen onze bedenkingen geven m.b.t. de wijze waarop we de opdracht hebben gekregen van de overheden om ouderstage in onze arrondissementen inhoud en vorm te geven.

De bevindingen die we, tijdens het uitvoeren van die opdracht, hebben gedaan willen we benadrukken en vrijwaren.

We zijn ervan overtuigd dat in de toekomst op een meer productieve manier kan worden samengewerkt.

In deze paper willen we aandacht geven aan deze drie punten.

Ouderstage: terugblik.

Soms vraagt de overheid aan actoren in het werkveld om een “proefproject” voor een bepaalde methodiek te organiseren. Dat proefproject wordt geëvalueerd en eventueel bijgestuurd om later geregulariseerd te worden in een erkend aanbod.

Nieuwe initiatieven in de bijzondere jeugdzorg komen ook dikwijls uit het werkveld. Veldwerkers, samen met academici, ontwikkelen nieuwe methodieken en werkvormen. Meestal zijn ze een antwoord op een concrete vraag. Ze worden soms geboren uit creatieve ideeën van betrokken veldwerkers, soms vanuit een onvrede met de bestaande werkvormen, soms geïnspireerd door ontwikkelingen in het buitenland. Initiatiefnemers zoeken naar financiële steun en vragen aan de overheid projectmiddelen om een praktijk uit te bouwen. Als die praktijk zijn nut bewijst – evidence based is – kan de nieuwe werkvorm geregulariseerd worden en krijgt die een plaats naast het bestaande aanbod.

Het was anders met ouderstage: ouderstage werd in de nieuwe, federale, jeugdwet ingeschreven (wet van Onkelinx, 2006).

In 't kort:

“Art. 45bis. - Ingeval de personen die het ouderlijk gezag uitoefenen over de minderjarige die verklaart niet te ontkennen een als misdrijf omschreven feit te hebben gepleegd, zich duidelijk onverschillig opstellen tegenover het delinquent gedrag van deze laatste, en deze onverschilligheid bijdraagt tot de problemen van de minderjarige, kan de procureur des Konings hen voorstellen een ouderstage te volgen.”

“Art. 29bis. - Wanneer de jeugdrechtbank een als misdrijf omschreven feit waarvoor een minderjarige vervolgd werd, bewezen verklaart, kan ze, op vordering van het openbaar ministerie of ambtshalve, het volgen van een ouderstage bevelen aan de personen die het ouderlijk gezag uitoefenen over deze minderjarige, indien ze zich duidelijk onverschillig opstellen tegenover het delinquent gedrag van deze laatste, en deze onverschilligheid bijdraagt tot de problemen van de minderjarige.”

Verder: *“De ouderstage kan alleen worden voorgesteld t.a.v. ouders die manifest onwillig zijn en onverschilligheid vertonen t.a.v. de feiten die vermoedelijk zijn gepleegd door hun kind, of die deze feiten ontkennen of minimaliseren en zo hebben bijgedragen tot het (vermoedelijk) delinquent gedrag van hun kind. De onverschilligheid van de genoemde personen draagt bij tot de problemen van de minderjarige. In de praktijk zal het dus de ouders betreffen die zich niet bekommeren om de delinquentie van hun kind en deze, door hun houding, vergroten.”*

En nog: *“de ouderstage heeft als finaliteit het inzicht van de personen die het ouderlijk gezag uitoefenen over de minderjarige in het delictplegende gedrag van de minderjarige te verhogen, hen via begeleiding te wijzen op hun verplichtingen als verantwoordelijken voor de opvoeding van hun kinderen en hun verantwoordelijkheidsgevoel*

te stimuleren. De ouderstage dient ingegeven te zijn door een motiverende aanpak die elke stigmatisering tegengaat."

Hulpverleners, juristen, academici en niet in het minst de ouders, waren verbaasd en een beetje in de war. Niemand was vragende partij voor zo'n "bevoogdende en beschuldigende" maatregel. De maatregel stond volgens velen bovendien in de verkeerde wet, namelijk een federale strafwet.

Er was nauwelijks een draagvlak voor ouderstage:

- Ouders voelden zich geïsoleerd.
- Jeugdrechters vonden zich niet bevoegd en vreesden bovendien dat het opleggen van ouderstage hun relatie met ouders zou ondermijnen.
- Parketmagistraten moesten overtuigd worden.
- Academici bouwden juridische betogen op om ouderstage onderuit te halen.
- Hulpverleners hadden moeite om de bocht van 180° graden te maken: van respectvol, participatief en emancipatorisch ondersteunen naar bevoogdend de les spellen.
- Bij het Grondwettelijk Hof werd in vraag gesteld of ouderstage wel conform de grondwet was.

Mede door de complexe manier waarop jeugdrecht en –hulpverlening in ons land is georganiseerd, kwam de vraag om ouderstage te implementeren via de gemeenschapsregering bij de HCA-diensten¹ terecht. Daartegenover stonden uiteraard federale middelen die via de gemeenschapsregering bij de diensten zouden komen.

Samenwerkingsakkoorden tussen federale – en gemeenschapsregeringen werden afgesloten. Tussen de Vlaamse gemeenschapsregering en de diensten werden contracten afgesloten. De eerste diensten startten in mei 2007.

(Nota: In Wallonië bedankten de HCA-diensten (SPEP's) voor de eer. Uiteindelijk werd binnen een Brusselse organisatie de dienst Affiliations opgericht die de opdracht gevraagd en gekregen heeft om voor heel het franstalige landsgedeelte ouderstage in te richten. Ook in de Oostkantons werd een dienst ouderstage opgericht.)

In Vlaanderen zat een aantal HCA-diensten midden in een reorganisatie. Per gerechtelijk arrondissement werd immers verwacht dat er één gecoördineerd aanbod van HCA zou zijn. Een aantal diensten moest samenwerken of fusioneren. Niet altijd evident want visies, culturen, structuren en gewoonten verschilden al eens.

Een aantal "ouderstagediensten" koos ervoor om de kat uit de boom te kijken. Andere diensten besloten alle middelen in te zetten vanuit de idee "ouderstage staat nu in de wet, laten we er iets bruikbaar van maken".

Aan de OSBJ² werd gevraagd om de ouderstagediensten te ondersteunen bij hun opdracht. Men wilde een gelijkvormig aanbod in elk gerechtelijk arrondissement.

De parketten en jeugdrechtbanken van die gerechtelijke arrondissementen hebben echter hun eigenaardigheden. Op het continuüm tussen "streng maar rechtvaardig" en "pragmatisch maar betrokken" neemt niet elk arrondissement dezelfde plaats in. Er zijn zelfs verschillen tussen parketmagistraten en jeugdrechters in hetzelfde arrondissement.

Het ligt voor de hand dat ouderstage niet overal even snel opgestart geraakte. In sommige arrondissementen was er nauwelijks sprake van een start.

Een "kwakkel" over een vernietigend arrest van het Grondwettelijk Hof zorgde bovendien voor een valse start. Het nieuws werd nota bene gelanceerd door de OSBJ en zou van een zeer betrouwbare bron komen. Uiteindelijk bleek het G.H. geen uitspraak te doen over ouderstage. De ronde van de ouderstagediensten om verwijzers te overtuigen, moest echter worden overgedaan.

In het voorjaar van 2009 kwam ouderstage aan bod tijdens het Congres Jeugddelinquentie. Prof. Dr. Johan Put schreef in zijn verslag het volgende:

"De kritiek luidt dat er te veel middelen worden ingezet, en dit terwijl er te weinig animo aanwezig is om de maatregel toe te passen. Verder zou de ouderstage heel moeilijk werkbaar zijn naar allochtone ouders – deze (en misschien ook de andere?) voelen zich niet begrepen. Tot slot blijven velen – terecht – struikelen over de

¹ Diensten voor Herstelgerichte Constructieve Afhandelingen.

² Ondersteunings-Structuur Bijzondere Jeugdzorg

beschuldigende en bestraffende insteek die de ouderstage in het huidige wettelijk kader heeft meegekregen, voornamelijk om bevoegdheidsredenen, ook al wordt op uitvoeringsniveau het hulpverlenende karakter van de maatregel benadrukt. ”

In de coulissen en tijdens de pauzes van datzelfde congres werden tussen betrokken partijen (praktijkwerkers, consultants van sociale dienst, magistraten en parketcriminologen) concrete samenwerkingsafspraken m.b.t. doorverwijzing tot ouderstage gemaakt. Of hoe daden wel eens kunnen verschillen van woorden.

Ondertussen was, in een aantal arrondissementen, ouderstage toch van de grond gekomen. Afspraken tussen diensten en verwijzers werden verfijnd. Bruikbare methodieken werden gezocht en toegepast. Samenwerkingsverbanden werden aangegaan. In het overleg met de parketten en jeugdrechtbanken en m.b.t. de concrete doorverwijzing van ouders namen de parketcriminologen een zeer belangrijke rol op.

De eerste resultaten werden zichtbaar, op micro-vlak weliswaar, en werden positief geëvalueerd, zowel door ouders als door magistraten. De eerste voorstellen om ouderstage als maatregel uit de nieuwe jeugdwet bij te sturen werden geformuleerd.

Na ruim 2 jaar, en na de installatie van een andere Minister van Justitie, werd beslist de subsidies voor ouderstage te stoppen vanaf 2010. De maatregel werd te weinig voorgesteld of opgelegd.

We betreuren het dat we niet verder de mogelijkheid hebben om ouderstage naar waarde te schatten en bij te sturen.

Als diensten stellen we nu vast dat we in de schijnbaar absurde situatie zitten iets te verdedigen waar we initieel geen vragende partij voor waren.

We willen echter voorkomen dat de zoektocht naar een zinvolle invulling van de ouderstage voor niets zou zijn geweest.

In wat volgt vindt u enkele vaststellingen die we gedaan hebben.

Ouderstage: inzichten.

Zoals hoger geschreven vertrokken de diensten ouderstage vanuit hun eigen visie, cultuur en structuur.

De aanpak variëerde van een strikt juridische insteek, over hulpverlening à la gezinsbegeleiding, tot het samen met de ouders een weg afleggen zonder de uitkomst te kennen.

Deze verscheidenheid weerspiegelde zich ook in de methodieken. Een aantal diensten werkte met een vast afgebakend programma. Anderen werkten op een doorgedreven vraaggestuurde wijze.

Volgende vaststellingen werden gedaan gedurende het traject van de diensten ouderstage:

- De rol van de **parketcriminoloog** was zeer belangrijk bij de toeleiding van de ouders.
- De “houding” van de begeleiders van de dienst bleek zeker zo belangrijk als de methodiek die gehanteerd werd. Een **respectvolle, luisterende, niet-beschuldigende en ondersteunende** houding opende meestal de deur.
- De kracht van een signaal: een “als misdrijf omschreven feit” (MOF) als insteek. Ouders van opgroeiende kinderen zitten al eens met pertinente vragen betreffende opvoeding en aanpak. Uit onderzoek blijkt dat, wegens een veelheid van factoren, net die ouders niet vlug geneigd zijn op zoek te gaan naar hulp. Een MOF kan een signaal zijn van het feit dat ouders met hun handen in het haar zitten wat betreft het opnemen van hun ouderschap. De samenleving kan dat signaal aangrijpen en een **ouderschapsondersteunend aanbod** doen. Die ouderschapsondersteuning heeft ook gevolgen voor de aanpak van jongere kinderen in het gezin en heeft op die manier een **preventief** effect.
- Een gepleegde MOF kan bovendien gebruikt worden als “dankbare” ingang tot een gesprek met de betrokken ouders. Vergelijk met het **krisismoment** in een begeleiding van Krisishulp aan Huis.

- In de nieuwe jeugdwet gaat veel aandacht naar het **herstelrecht**. Ouderstage biedt de mogelijkheid om met de ouders na te denken over de manier waarop ze hun ouderschap kunnen opnemen tijdens dat herstel aan hun kinds slachtoffer of aan de maatschappij. Dit geeft de mogelijkheid een **contextueel aspect** aan de herstelgedachte toe te voegen
- Een aanbod **exclusief voor ouders**. Eender welke hulpverlening vertrekt vanuit een mandaat ten aanzien van de jongere. Ouderstagediensten hebben geen mandaat ten aanzien van de jongere. Ze hebben daardoor de unieke en niet te onderschatte mogelijkheid om erkenning te geven aan het verhaal, de situatie en de eigen en individuele context van de ouders. Deze erkenning nodigt uit tot gedragsverandering met betrekking tot het opnemen van hun ouderschap. Een aanzet tot 'herstel' van dat ouderschap.
- De **oudergroepswerking**. Ouders ontschuldigen mekaar. Ze geven elkaar ondersteuning, tips, moed, vertrouwen, kracht. Ze erkennen mekaars ouderschap. Ouders moedigen mekaar aan in het opnemen van hun verantwoordelijkheid als ouder. Ook hier speelt het exclusieve karakter van de ouderstage een rol. De diensten ouderstage hebben geen verantwoordelijkheid t.a.v. de kinderen. Ouders zijn dan vlugger geneigd in een groep te stappen.
- Ouderstage kan, indien gewenst en nodig, een aanknopingspunt zijn voor een **vervolgtraject** in de vrijwillige hulpverlening.
- Een belangrijke **signaalfunctie** dankzij de participatieve werking. Ouderstage vertrekt van het gepleegde feit door de jongere maar gaat verder met de vragen en de verhalen van de ouders. Uit die verhalen bleek herhaaldelijk dat de hulpverlening haar doel soms voorbijschiet. In sommige gevallen zelfs contraproductief werkt, ondanks de beste bedoelingen en weloverwogen strategieën en methodieken. Niemand heeft er baat bij als ouders en hulpverleners lijnrecht tegenover elkaar komen te staan. De afwezigheid van een mandaat t.a.v. de jongere en de afspraak om slechts een beperkte inhoudelijke verslaggeving te brengen naar de verwijzers, maken dat ouders vrijuit durven spreken en informatie geven die belangrijk is voor hulpverleners en het beleid met het oog op het **uitbouwen en bijsturen van de hulpverlening**.
- Ondanks, of dankzij de omweg via de ouders, bleef het **grensoverschrijdend gedrag van de jongeren** centraal staan.

In het Perspectief van voormalig Minister van Welzijn Heeren werden een aantal accenten gelegd. Die punten worden eveneens door Minister Vandeurzen benadrukt in zijn beleidsnota. De vorm en inhoud die de diensten ouderstage gaven aan hun opdracht komen tegemoet aan volgende beleidspunten:

- Aandacht voor de **context** van de jongere bij herstelgerichte constructieve afhandelingen.
- **Opvoedingsondersteuning**, maar niet enkel voor ouders van jongere kinderen. Aan ouders van jonge kinderen wordt er door het decreet opvoedingsondersteuning aandacht gegeven. Ouders van opgroeiende kinderen die probleemgedrag vertonen krijgen minder aandacht.
- **Preventie**: ouders nemen ook hun ouderschap op t.a.v. jongere kinderen in hun gezin.
- **Cliëntparticipatie**: ouders geven mee inhoud en richting aan het proces. Ze krijgen bovendien de kans hun bevindingen met hulpverlening, het gerecht, diensten, voorzieningen, centra, ... te uiten en concrete vragen te formuleren.
- Dwarsverbindingen tussen de sectoren. Samen met een aantal ouders werd contact opgenomen met verscheidene hulpverleners uit diverse sectoren: gehandicaptenzorg, geestelijke gezondheidszorg, algemeen welzijnswerk, gezondheid, onderwijs, ... en werd er samengewerkt met diensten uit die sectoren. De minister omschrijft dit als **integraal** werken.
- Werken met **vrijwilligers**: een aantal diensten dacht eraan vrijwilligers in te schakelen bij de groepswerking.

Het volgende noteerde Prof. Dr. Johan Put eveneens in zijn verslag na het Congres Jeugd delinquentie in 2009:

"Tegelijk accepteerde bijna iedereen dat ouders een centrale rol spelen en dat ze betrokken moeten worden in de afhandeling. Zo kan een als misdrijf omschreven feit een signaal zijn dat ouders met hun handen in het haar zitten wat betreft het opnemen van hun ouderschap. De samenleving kan dat signaal aangrijpen en een ouderschapsondersteunend aanbod doen. Die ouderschapsondersteuning heeft op haar beurt ook gevolgen voor de aanpak van jongere kinderen in het gezin en heeft op die manier een preventief effect. Bovendien biedt een aanbod exclusief voor ouders de mogelijkheid om erkenning te geven aan het verhaal, de situatie en de, unieke, context

van de ouders. Deze erkenning kan uitnodigen tot gedragsverandering met betrekking tot het opnemen van het ouderschap. De invoering van de ouderstage heeft minstens als verdienste gehad dat een aantal actoren visie, kennis en goede praktijk heeft ontwikkeld in deze materie. Dat mag niet verloren gaan, maar moet integendeel versterkt worden, maar dan wel in een positieve en constructieve omgeving."

Ouderstage: vooruitzicht.

Professor Put gaat verder:

“De aanbeveling is daarom: het huidig wettelijk kader vervangen door een beter. Of anders gezegd: schrap de ouderstage uit de Jeugdwet en laat deze zich omvormen tot een interventie in problematische gezinssituaties – hetgeen een overheveling ervan naar de gemeenschappen betekent. De middelen die nu naar ouderstage gaan kunnen dan bijvoorbeeld worden toegevoegd aan de middelen voor het herstelgericht aanbod, dat tijdens dit congres een zeer ruim draagvlak bleek te hebben. Op die manier blijft de federale injectie voor de gemeenschappen op gelijk niveau, en kunnen de gemeenschappen de extra middelen die ze krijgen voor het herstelgericht aanbod, heroriënteren naar ouderstages ‘nieuwe stijl’.”

Los van de discussie over de plaats van ouderstage, al dan niet in de federale jeugdwet, heeft ouderstage volgens ons, en blijkbaar ook volgens de professor, een meerwaarde.

We stellen vast dat in die arrondissementen waar de diensten er ten volle voor gegaan zijn, ouderstage van de grond kwam, met positieve gevolgen, ondanks de vele reserves van betrokken partijen en dankzij de creativiteit binnen de samenwerkingsverbanden.

Verder merken we op dat onze bevindingen bevestigd worden in de literatuur m.b.t. ouderschapsondersteuning. Of omgekeerd zoals u wil.

We vragen de overheden, federaal of Vlaams, rekening te houden met hoger opgesomde bevindingen. We nodigen onze overheid uit om, in samenwerking met de sector, na te denken over de manier waarop die bevindingen kunnen geïntegreerd worden in het bestaande aanbod.

Nog de volgende bedenking over de doelgroep van de ouderstage: “de onverschillige ouders”.

We zijn geen onverschillige ouders tegengekomen. Ook geen ouders die onverschillig waren t.a.v. het delinquent gedrag van hun kinderen.

Wat onze ouders gemeen hadden was dat ze niet adequaat reageerden op het gedrag van hun opgroeiende kinderen. De redenen en oorzaken voor deze inadequate reacties waren verscheiden en zeer individueel. Het leven verloopt niet voor iedereen even vanzelfsprekend. Er zijn heel wat factoren, keuzes, feiten en gebeurtenissen die de loop van een mensenleven kunnen beïnvloeden. Sommige mensen verliezen, al dan niet tijdelijk, door het samenspel van alles wat een mensenleven maakt, greep op hun leven of een aantal facetten daarvan. En hierdoor kan het zijn dat ouders hun ouderschap niet of niet adequaat opnemen, ter harte nemen of beleven.

De verhalen die ouders ons vertelden hadden te maken met echtscheidingen, trauma's, depressie, relatieproblemen, eenzaamheid, huisvesting, (generatie-) (kans-) armoede, uitsluiting, verslaving, ziekte (fysisch en psychisch), peergroupsbeïnvloeding, gedragsproblemen van de kinderen, culturele verschillen, misbruik, mishandeling, ... en de wederzijdse beïnvloeding van deze dingen en de beleving daarvan.

Aandacht en erkenning krijgen voor die individuele beleving maakt verschil en leidt tot mogelijkheden, al dan niet in een gedwongen kader.

Tenslotte willen we nog duidelijk zijn over het volgende. Het schrijven van deze tekst werd niet ingegeven door de wil koste wat kost onze werking te kunnen verderzetten. Onze motivatie is enerzijds de betrokkenheid op de ouders en hun kinderen die we dagdagelijks in ons werk ontmoeten, anderzijds de overtuiging van de zin van de ontwikkelde methodiek.

Ouderstage Cirkant – Caft, Turnhout
Project ouderstage, HCA Oost-Vlaanderen, Gent
Ouderstage Divam, Ieper
Project ouderstage, BAAL, Hasselt
Boog, dienst ouderstage, Alba, Brussel-Leuven

